

УДК 342.9

Михайло ТЕКУТ'ЄВ

аспірант кафедри цивільного, господарського та екологічного права, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», пр. Д. Яворницького, 19, м. Дніпро, Україна, 49005

ORCID: 0009-0000-6593-382X

DOI: 10.32782/LST/2023-2-2

Бібліографічний опис статті: Текут'єв, М. (2023). Захист майнових прав та інтересів фізичної особи під час відчуження транспортного засобу в умовах дії режиму воєнного стану. *Law. State. Technology*, 2, 11–15, doi: 10.32782/LST/2023-2-2

**ЗАХИСТ МАЙНОВИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ
ПІД ЧАС ВІДЧУЖЕННЯ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ
В УМОВАХ ДІЇ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ**

У науковій статті розглядається проблематика здійснення процедур реалізації та захисту майнових прав особи в умовах воєнного стану. Акцентовано увагу на необхідності досягнення балансу публічного інтересу суспільства, що полягає у сприянні захисту країни та її оборони, та приватного інтересу, що розуміється як право власності та інші речові права особи на використання майна, що їй належить. Метою наукової статті є здійснення характеристики особливостей захисту майнових прав та інтересів фізичної особи під час відчуження транспортного засобу в умовах дії режиму воєнного стану. Визначено, що після скасування правового режиму воєнного стану, особи, у яких було відчужено майно, мають право на повернення такого майна або на відшкодування вартості такого майна у встановленому законом порядку. Підкреслено, що виплата повної компенсації здійснюється органами, що прийняли рішення про примусове відчуження майна, у порядку черговості оформлення висновків за рахунок і в межах коштів, передбачених у державному бюджеті для виплати наступної повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану. Наголошено, що у разі якщо після скасування правового режиму воєнного чи надзвичайного стану майно, яке було примусово відчужене, збереглося, а колишній власник або уповноважена ним особа наполягає на поверненні майна, таке повернення здійснюється в судовому порядку. Зроблено висновок, що підставою для повернення майна є рішення суду, яке набрало законної сили. Наголошено, що для повноцінного захисту майнових прав власників транспортних засобів, в яких відповідні транспортні засоби були відчужені, рекомендується зробити оцінку вартості автомобіля заздалегідь та правильно скласти акт про примусове вилучення/відчуження майна, при цьому копія акту та оцінки транспортного засобу має бути віднесена до належної та необхідної доказової бази при вирішенні спору в суді. Акцентовано, що до осіб, винних у порушенні законодавства про відшкодування вартості примусово відчуженого майна та про повернення примусово відчуженого майна, що збереглося, несуть відповідальність згідно із чинним законодавством України.

Ключові слова: адміністративно-правовий режим, відчуження майна, захист, майно, майнові права, військовий стан, транспортний засіб.

Mykhailo TEKUTIEV

PhD Student at the Department of Civil, Economic and Environmental Law, Dnipro University of Technology, Dmytro Yavornytskyi ave., 19, Dnipro, Ukraine, 49005

ORCID: 0009-0000-6593-382X

DOI: 10.32782/LST/2023-2-2

To cite this article: Tekutiev, M. (2023). Zakhyst mainovykh prav ta interesiv fizychnoi osoby pid chas vidchuzhennia transportnoho zasobu v umovakh dii rezhymu voiennoho stanu [Protection of property subjective rights and interests in the conditions of alienation of a vehicle during the time of military state regime]. *Law. State. Technology*, 2, 11–15, doi: 10.32782/LST/2023-2-2

**PROTECTION OF PROPERTY SUBJECTIVE RIGHTS AND INTERESTS
IN THE CONDITIONS OF ALIENATION OF A VEHICLE DURING THE TIME
OF MILITARY STATE REGIME**

The scientific article deals with the problems of implementation of procedures for the implementation and protection of human property rights in a state of martial law. Attention is focused on the need to achieve a balance between the public interest of society, which consists in promoting the defense of the country and its defense, and private

interest, understood as the right of ownership and other property rights of a person to use her property. The purpose of the scientific article is to characterize the features of protecting the property rights and interests of an individual in the event of the alienation of a vehicle under the conditions of the martial law regime. It was determined that after the abolition of the legal regime of martial law, persons from whom property was alienated have the right to return such property or to reimburse the cost of such property in the manner prescribed by law. It is emphasized that the payment of full compensation is made by the bodies that have made a decision on the expropriation of property in the order of the order in which conclusions are drawn up at the expense and within the limits of the funds provided in the state budget for the payment of subsequent full compensation for property expropriated under the legal regime of military or emergency states. It is noted that if, after the abolition of the legal regime of martial law or a state of emergency, the property that was forcibly alienated is preserved, and the former owner or a person authorized by him insists on the return of the property, such a return is carried out in court. It is concluded that the basis for the return of property is a court decision that has entered into force. It is noted that in order to fully protect the property rights of the owners of vehicles in which the respective vehicles were alienated, it is recommended to make an assessment of the cost of the car in advance and correctly draw up an act on the forced seizure / alienation of property, while a copy of the act and the assessment of the vehicle must be attributed to the appropriate and the required evidence base when resolving a dispute in court. It is emphasized that persons guilty of violating the legislation on compensation for the cost of forcibly alienated property and on the return of preserved forcibly alienated property are liable in accordance with the current legislation of Ukraine.

Key words: administrative-legal regime, alienation of property, protection, property, property rights, martial law, vehicle.

Постановка проблеми. Умови режиму воєнного стану вимагають створення особливих умов реалізації та захисту майнових прав особи, при цьому є необхідним досягнення балансу публічного інтересу суспільства, що полягає у сприянні захисту країни та її оборони, та приватного інтересу, що розуміється як право власності та інші речові права особи на використання майна, що їй належить. Українці вже більше року пристосовуються до нових реалій життя в умовах воєнного стану. Однією із проблем функціонування адміністративно-правового режиму воєнного стану є реалізація та захист майнових прав власників транспортних засобів, що може бути обмежено задля забезпечення потреб оборони та з вимог національної безпеки, що обумовлює актуальність даної публікації.

Стан наукової розробки проблеми. У правовій доктрині поняття правового режиму розроблялося в основному в рамках загальної теорії права. Воно дозволяє виявити особливості юридичного регулювання певної ділянки діяльності, специфіку правового інструментарію, що опосередковує існування і функціонування тих або інших об'єктів управлінської дії. У науці ж адміністративного права проблематика адміністративно-правових режимів розглядалась переважно як складової механізму адміністративно-правового регулювання, а також стосовно особливих режимів, передусім, надзвичайного і воєнного стану (праці В. Б. Авер'янова, В. М. Бевзенка, Ю. П. Битяка, Л. Р. Білої-Тіунової, В. М. Гарашука, Є. В. Додіна, Т. Є. Кагановської, Р. А. Калюжного, С. В. Ківалова, І. Б. Коліушка, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова, А. Т. Комзюка, Р. С. Мельника, О. І. Мико-

ленка, Н. Р. Нижник, Ю. С. Шемшученка, та ін.. У правовій науці дефініцію «правовий режим» досліджувала велика кількість вчених-юристів різних галузей права. Так, одні науковці правовий режим вивчали на загальнотеоретичному рівні, інші – на спеціально-галузевому. Прихильниками загальнотеоретичного рівня вивчення правового режиму є О. Ф. Скакун, Е. М. Шамсумова тощо. Інші ж науковці присвячували свої праці окремим властивостям адміністративно-правових режимів: надзвичайних та воєнного стану (А. В. Басов, С. О. Кузніченко, В. М. Комарницький, С. О. Магда), сфери публічної служби (Д. С. Жданкін, Д. С. Ізмайлов, О. В. Петришин) тощо. Класично питання стосовно відчуження майна, вивчається науковцями цивілістами. Дослідження стосовно відчуження майна проводили Л. М. Николайчук (Николайчук, 2004), К. П. Пейчев (Пейчев, 2004), Г. О. Уразова (Уразова, 2013: 333-336), А. П. Місяць (Місяць, 2011: 281-283) та інші. Разом з тим, у наукових дослідженнях майже не досліджується механізм захисту прав осіб, чиї транспортні засоби відчужувались під час дії воєнного стану.

Метою наукової статті є здійснення характеристики особливостей захисту майнових прав та інтересів фізичної особи під час відчуження транспортного засобу в умовах дії режиму воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Власники транспортних засобів можуть бути позбавлені права володіння користування та розпорядження автомобілями через запровадження правового режиму воєнного стану на території України.

Безперечно, забезпечення Збройних Сил України транспортними засобами мають архіважливе завдання – оскільки транспортні

засоби для військових є речами, які доволі швидко припиняють своє існування через постійне зіткнення з загарбниками.

Проте варто пам'ятати, що повноваження військового командування не безмежні та встановлюються чинним законодавством.

Процедура оформлення акту про примусове відчуження або вилучення майна є чіткою та вичерпною, більше того, оцінка їхньої вартості є беззаперечною умовою, яка необхідна для оформлення акту, проте оцінка вартості транспортного засобу, яка зроблена під час дії правового режиму воєнного стану в фактичний момент відчуження транспортного засобу викликає об'єктивні сумніви (Николайчук, 2004).

Так, Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року, затвердженого Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX (зі змінами, внесеними Указами від 14 березня 2022 року №133/2022, затвердженим Законом України від 15 березня 2022 року №2119-XI, та від 18 квітня 2022 року № 259/2022, затвердженим Законом України від 21 квітня 2022 року № 2212-IX) в Україні з 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року введено воєнний стан, строк дії якого продовжено з 05 години 30 хвилин 25 травня 2022 року строком на 90 діб.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII від 12 травня 2015 року (далі - Закон № 389-VIII) воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Згідно п. 4 ч. 1 ст. 8 Закону №389-VIII в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав

і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану, такі заходи правового режиму воєнного стану, зокрема, примусово відчужувати майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку та видавати про це відповідні документи встановленого зразка.

Механізм передачі, примусового відчуження або вилучення майна у юридичних та фізичних осіб для потреб держави в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану визначено Законом України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового воєнного чи надзвичайного стану» № 4765-VI від 17 травня 2012 року (далі – Закон № 4765-VI).

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону № 4765-VI примусове відчуження майна – позбавлення власника права власності на індивідуально визначене майно, що перебуває у приватній або комунальній власності та яке переходить у власність держави для використання в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану за умови попереднього або наступного повного відшкодування його вартості.

Згідно із ч. 1 ст. 4 Закону № 4765-VI примусове відчуження або вилучення майна у зв'язку із запровадженням та виконанням заходів правового режиму воєнного стану здійснюється за рішенням військового командування, погодженим відповідно з Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласною, районною, Київською чи Севастопольською міською державною адміністрацією або виконавчим органом відповідної місцевої ради.

За приписами ч. 1 ст. 5 Закону № 4765-VI примусове відчуження або вилучення майна, необхідного для відвернення або ліквідації ситуацій, що стали причиною введення правового режиму надзвичайного стану, здійснюється за рішенням органу виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, військового командування, органу місцевого самоврядування, на яких відповідно до указу Президента України про введення правового режиму надзвичайного стану покладено здійснення заходів надзвичайного стану (далі – військове командування, орган, на який покладено здійснення заходів правового режиму надзвичайного стану).

Статтю 7 Закону № 4765-VI передбачено, що про примусове відчуження або вилучення майна складається акт. Бланк акта про примусове

відчуження або вилучення майна (далі – акт) виготовляється за єдиним зразком, затвердженим Кабінетом Міністрів України.

В акті зазначаються:

1) назва військового командування та органу, що погодив рішення про примусове відчуження або вилучення майна, або військового командування чи органу, що прийняв таке рішення;

2) відомості про власника (власників) майна:
– для юридичних осіб – повне найменування, місцезнаходження та ідентифікаційний код;

– для фізичних осіб – прізвище, ім'я, по батькові, постійне місце проживання та ідентифікаційний номер у Державному реєстрі фізичних осіб - платників податків та інших обов'язкових платежів, крім осіб, які з релігійних або інших переконань відмовилися від ідентифікаційного номера, про що мають відповідну відмітку у паспорті;

3) відомості про документ, що встановлює право власності на майно (у разі наявності);

4) опис майна, достатній для його ідентифікації. Для нерухомого майна - відомості про місцезнаходження (адреса), для рухомого майна (наземні, водні та повітряні транспортні засоби) – відомості про реєстраційний номер транспортного засобу, марку, модель, номер шасі, рік випуску та інші реєстраційні дані;

5) сума виплачених коштів (у разі попереднього повного відшкодування вартості майна).

Акт підписується власником майна або його законним представником і уповноваженими особами військового командування та органу, що погодив рішення про примусове відчуження майна, або військового командування чи органу, що прийняв таке рішення, і скріплюється печатками військового командування та/або зазначених органів.

Право державної власності на майно виникає з дати підписання акта.

У разі примусового відчуження майна до акта додається документ, що містить висновок про вартість майна на дату його оцінки, яка проводилася у зв'язку з прийняттям рішення про його примусове відчуження.

У разі відсутності особи, у якої відчужується або вилучається майно, або її законного представника під час складання акта про примусове відчуження або вилучення майна такий акт складається без її участі.

У такому разі власник майна або його законний представник має право на ознайомлення з актом про примусове відчуження або вилучення майна (Пейчев, 2004).

Примірник акта та документ, що містить висновок про вартість майна, вручаються під розписку особі, у якої відчужується або вилучається майно, або її уповноваженому представнику.

З аналізу викладених норм чинного законодавства вбачається, що відчуження або вилучення майна у зв'язку із запровадженням та виконанням заходів правового режиму воєнного стану здійснюється за рішенням військового командування разом із військовими адміністраціями.

Тобто, обласні військові адміністрації і військові частини є тими суб'єктами, що визначають потреби держави в умовах правового режиму воєнного стану, відтак уповноважені вирішувати питання передачі майна на потреби Збройних Силу України та наділені повноваженнями щодо відчуження майна.

Також, відповідно до ст. 11 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», у разі якщо після скасування правового режиму воєнного чи надзвичайного стану майно, яке було примусово відчужене, збереглося, а колишній власник або уповноважена ним особа наполягає на поверненні майна, таке повернення здійснюється в судовому порядку, а для отримання наступної повної компенсації за примусово відчужене в умовах правового режиму надзвичайного стану майно його колишній власник або уповноважена ним особа після скасування правового режиму надзвичайного стану звертається до органу, що прийняв рішення про таке відчуження, за місцем відчуження майна із заявою, до якої додаються акт і документ, що містить висновок про вартість майна.

Висновки. Таким чином, після скасування правового режиму воєнного стану, особи, у яких було відчужено майно, мають право на повернення такого майна або на відшкодування вартості такого майна у встановленому законом порядку.

Виплата повної компенсації здійснюється органами, що прийняли рішення про примусове відчуження майна, у порядку черговості оформлення висновків за рахунок і в межах коштів, передбачених у державному бюджеті для виплати наступної повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану.

У разі якщо після скасування правового режиму воєнного чи надзвичайного стану майно, яке було примусово відчужене, збереглося, а колишній власник або уповноважена ним особа наполягає на поверненні майна, таке повернення здійснюється в судовому порядку. Підставою для повернення майна є рішення суду, яке набрало законної сили.

У разі повернення майна особі у неї поновлюється право власності на це майно. Одночасно особа зобов'язується повернути грошову суму,

яка була нею одержана у зв'язку з відчуженням майна, з вирахуванням розумної плати за використання цього майна. Колишній власник майна, яке було примусово відчужене, може вимагати взамін надання йому іншого майна, якщо це можливо.

Спори, пов'язані з відшкодуванням вартості примусово відчуженого майна, вирішуються в судовому порядку.

Для повноцінного захисту майнових прав власників транспортних засобів в яких відповідні транспортні засоби були відчужені реко-

мендується зробити оцінку вартості автомобіля заздалегідь та правильно скласти акт про примусове вилучення/відчуження майна. Копія акту та оцінки транспортного засобу стануть необхідною доказовою базою при вирішенні спору в суді.

Особи, винні у порушенні законодавства про відшкодування вартості примусово відчуженого майна та про повернення примусово відчуженого майна, що збереглося, несуть відповідальність згідно із законом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Николайчук Л. М. Цивільно-правові договори як підстави виникнення права приватної власності громадян : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Івано-Франківськ, 2004. 188 с.
2. Пейчев К. П. Правове регулювання відчуження земельних ділянок : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Х., 2004. 185 с.
3. Уразова Г. О. Розмежування понять «відмова», «зречення» та «відчуження». *Проблеми цивільного права та процесу* : матеріали наук. практ. конф., присвяч. пам'яті проф. О. А. Пушкіна. Х. : Харк. нац. унт внутр. справ, 2013. С. 333–336.
4. Місяць А. П. Поняття «відчуження майна» у цивільному праві України. *Актуальні проблеми юридичної науки* : зб. тез міжнар. наук. конф. «Десяті осінні юрид. читання» (м. Хмельницький, 18–19 листоп. 2011 р.) / Хмельницький університет управління та права. Хмельницький : Хмельниц. ун-т управ. та права, 2011. Ч. 3 : Цивільне право. Сімейне право. Міжнародне приватне право. Комерційне право. Цивільний та господарський процес. С. 281–283.

REFERENCES:

1. Nykolaŭchuk, L. M. (2004). Tsyvilno-pravovi dohovory yak pidstavy vynyknennia prava pryvatnoï vlasnosti hromadian [Civil law contracts as the basis for the emergence of the right of private property of citizens]. Candidate's thesis. Ivano-Frankivsk, 2004. 188 s. [in Ukrainian]
2. Peŭchev, K. P. (2004) Pravove rehuliuвання vidchuzhennia zemelnykh dilianok [Legal regulation of the alienation of land plots] : dys... kand. yuryd nauk : 12.00.06. Kh.. 185 s. [in Ukrainian]
3. Urazova, H. O. (2013) Rozmezhuвання poniat «vidmova», «zrechennia» ta «vidchuzhennia» [Differentiation between the concepts of "refusal", "renunciation" and "alienation"]. *Problemy tsyvilnoho prava ta protsesu* : materialy nauk. prakt. konf., prysviach. pam'iaty prof. O. A. Pushkina. Kh. : Khark. nats. unt vnutr. sprav, 2013. S. 333–336. [in Ukrainian]
4. Misiats, A. P. (2011) Poniattia «vidchuzhennia maina» u tsyvilnomu pravi Ukrainy [The concept of "alienation of property" in the civil law of Ukraine]. *Aktualni problemy yurydychnoi nauky* : zb. tez mizhnar. nauk. konf. «Desiati osinni yuryd. chytannia» (m. Khmelnytskyi, 18–19 lystop. 2011 r.) / Khmelnytskyi universytet upravlinnia ta prava. Khmelnytskyi: Khmelnyts. un-t uprav. ta prava, 2011. Ch. 3: Tsyvilne pravo. Simeine pravo. Mizhnarodne pryvatne pravo. Komertsiine pravo. Tsyvilnyi ta hospodarskyi protses. S. 281–283. [in Ukrainian]